

Popülizmi Tanımlamak: Olguya Farklı Yaklaşımlara İlişkin bir Değerlendirme*

◆◆◆

Defining Populism: An Evaluation Regarding the Different Approaches to the Phenomenon

<https://doi.org/10.25204/iktisad.1454709>

Melik KARAGÖZ**

Öz

Makale Bilgileri

Makale Türü:
Derleme Makale

Geliş Tarihi:
22.03.2024

Kabul Tarihi:
03.09.2024

© 2024 İKTİSAD
Tüm hakları
saklıdır.

Bu çalışmanın amacı, okuyucuya literatürdeki farklı popülizm yaklaşımlarına ilişkin genel bilgi vermek ve bu yaklaşımlara dair kapsamlı bir tartışma ve karşılaştırma olanağı sunmaktır. Bu amaçla, bu çalışma karşılaştırmalı bir yöntemle literatürdeki farklı ve en çok kullanılan popülizm yaklaşımlarının teorik bir incelemesini gerçekleştirmekte ve her birinin belirli bir popülizm vakasını açıklayabilme konusunda güçlü ve zayıf yönlerini tartışmaktadır. Bu bağlamda ifade edilmelidir ki her bir yaklaşımın yöntemsel avantajları olmakla birlikte, hiçbiri belli bir popülizm olgusunu bütün yönleriyle açıklayamamaktadır. Bu nedenle belli bir popülizm olgusunu açıklamada sabit bir yaklaşım benimsemekten ziyade, farklı yaklaşımların açıklayıcı niteliklerinden bir arada faydalanmak, kapsamlı analitik değerlendirme olanakları sunabilecek ve tek bir yaklaşıma odaklanarak incelenen olgunun farklı boyutlarını gözden kaçırma riskini azaltacaktır. Sonuç olarak popülizmi açıklamaya koyulan ve özellikle son yıllarda sıkça kullanılan yaklaşımlar kendi başlarına mükemmel olmaktan oldukça uzaktır. Bu sebeple olgular açıklanmaya çalışılırken eklektik bir yaklaşımı benimsemek popülizmin esnek doğasına uygun olacak, analiz edilen olgunun sadece belirli yönlerine odaklanmaktan ziyade, olgunun olabildiğince fazla boyutunu açıklama kapasitesini arttıracaktır.

Anahtar Kelimeler: Popülizm, popülizm yaklaşımları, ideolojik yaklaşım, politik-stratejik yaklaşım, sosyo-kültürel yaklaşım.

Abstract

Article Info

Paper Type:
Review Paper

Received:
22.03.2024

Accepted:
03.09.2024

© 2024 JEBUPOR
All rights
reserved.

The aim of this study is to provide the reader with an overview of the different populism approaches in the literature and to offer a comprehensive discussion and comparison of these approaches. To this end, this study provides a theoretical review of the different and most widely used populism approaches in the literature and discusses the advantages and disadvantages of each of them in a comparative manner. In this context, it should be noted that although each approach has methodological advantages, none of them can explain a particular populism phenomenon in its entirety. Therefore, rather than adopting a fixed approach in explaining a particular populism phenomenon, utilizing the explanatory qualities of different approaches together will provide comprehensive analytical evaluation opportunities and reduce the risk of overlooking different dimensions of the phenomenon under scrutiny by focusing on a single approach. In conclusion, the approaches to explain populism, which have been frequently used in recent years, are far from being perfect on their own. For this reason, adopting an eclectic approach when trying to explain phenomena will be in line with the flexible nature of populism and will increase the capacity to explain as many dimensions of the phenomenon as possible, rather than focusing only on certain aspects of the phenomenon being analyzed.

Keywords: Populism, populism approaches, ideational approach, political-strategical approach, socio-cultural approach.

Atıf/ to Cite (APA): Karagöz, M. (2024). Popülizmi tanımlamak: olguya farklı yaklaşımlara ilişkin bir değerlendirme. *İktisadi İdari ve Siyasal Araştırmalar Dergisi*, 9(25), 786-802. <https://doi.org/10.25204/iktisad.1454709>

*Bu makale, İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Doktora programında, Prof. Dr. Hikmet Kırık danışmanlığında yürütülmekte olan “Türk Siyasetinde Milliyetçi Popülizm: Demirel ve Ecevit’in Sağ ve Sol Popülist Söylemleri Üzerinden Bir Analiz” başlıklı tez çalışmasından türetilmiştir.

**ORCID Arş. Gör., Tekirdağ Namık Kemal Üniversitesi, Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Bölümü, melikkaragoz@gmail.com

Extended Abstract

Introduction and Research Questions & Purpose

The phenomenon of populism has been one of the most important topics of discussion in the social sciences since the mid-twentieth century. In this regard, a substantial body of literature has been written about populism, yet there is still no precise definition of it. The goal of this study is to offer a thorough grasp of the numerous theoretical perspectives on populism. The study focuses on addressing the lack of a unified definition of populism by reviewing the most prominent theories. It assesses these various frameworks in order to provide a more comprehensive and adaptable method of examining populism in various settings. The goal of the research is to determine whether populist phenomena can be widely explained by a single definition or if an eclectic methodology which adopts several approaches is more useful.

Literature Review

Populism has been studied in social sciences since the 20th century. Scholars such as Shils (1956), Ionescu and Gellner (1969), Canovan (1981), Laclau (2004) and several contemporary ones have contributed to populism research through different perspectives, including ideological, political-strategic, socio-cultural and performative approaches. Recent developments include the ideational theory by Mudde, which defines populism as a "thin-centered ideology" and Weyland's political-strategic framework, which emphasizes the role of charismatic leadership and its direct relations with the masses. Socio-cultural approach by Ostiguy puts emphasis on the cultural "high-low" distinction where populist leaders champion the "low" symbols to appeal the masses and challenge the elites' "high" values and order. Lastly, populism as style views populism as political performance of the leader by appealing to the people against elites. This literature acknowledges that no single technique can entirely capture the complexity of populism, but it does illustrate the advantages and disadvantages of several approaches.

Methodology

This study takes a comparative theoretical approach, scrutinizing numerous definitions of populism as well as various approaches to it. It systematically compares the ideological, political-strategic, socio-cultural, and performative approaches to reveal their explanatory capacities in different cases and political contexts. The research adopts a qualitative methodology, relying on secondary sources from both global and Turkish literature to draw conclusions about the adaptability and relevance of these theories and approaches.

Results and Conclusions

The comparative analysis reveals that while each approach offers valuable insights, they are limited when used separately. The ideational approach successfully highlights the centrality of the "pure people" vs. "corrupt elites" dichotomy, but it is Euro-centric and neglects other elements then ideologic ones. The political-strategic approach, while emphasizing the role of leadership and mass mobilization, often overlooks the ideologies and political institutions. Similarly, socio-cultural approach adds more emphasis on the culture, but it has the risk to neglect economic and other institutions in populism analysis. Lastly political style approach's emphasis on the leader's performance is key in examining populism but it may be reductionist and miss other political dynamics. The study concludes that no single approach is fully capable of explain populism. A more thorough examination of populist movements requires an eclectic strategy that incorporates the advantages of multiple theoretical frameworks. By adopting a multi-dimensional perspective, future research can better address the diverse manifestations of populism across different regions and time periods. The findings suggest that such an approach can enrich both the international and Turkish populism literature, providing a more complex understanding of the phenomenon.

1. Giriş

Popülizm olgusu, sosyal bilimler literatüründe yirminci yüzyılın ortasından beri önemli tartışma konularından bir tanesi olagelmektedir. Bu bakımdan kavrama ilişkin önemli bir literatür birikimi söz konusudur ancak yine de üzerinde uzlaşmış net bir tanımlamanın varlığından söz etmek mümkün değildir. Bu çalışmanın amacı da bu noktada farklı popülizm yaklaşımlarının bir arada değerlendirildiği bütüncül bir değerlendirme sunarak araştırmacıların popülizme ilişkin teorik anlamda kapsamlı bir arka plana ulaşmalarını kolaylaştırmaktır. Nitekim özellikle son yıllarda uluslararası literatürde popülizm literatüründe sıkça kullanılan söz konusu yaklaşımlara ilişkin toplu çalışmaların eksikliği göze çarpmaktadır. Bu çerçevede, popülizm literatüründe son yıllarda hâkim olarak kullanılan popülizm yaklaşımları bu çalışmada bütüncül bir yaklaşımla değerlendirilecektir. Her bir yaklaşım, popülizmin farklı karakteristik özelliklerine vurgu yapmakta ve farklı vaka analizlerinde kullanılmaktadır. Bazı çalışmalarda farklı yaklaşımların bir arada kullanıldığı da görülmektedir. Bu başlık altında, popülizme farklı yaklaşımlar incelenip popülizm olgularını açıklamada güçlü ve zayıf yanları tartışılacaktır.

Kavramın gelişimi incelendiği taktirde, popülizm literatüründe ilk ve önemli çalışmalardan bazıları Shils'in (1956) popülizmi ideoloji olarak tanımlayan çalışması ve Ionescu ve Gellner (1967) önderliğinde gerçekleşen ve popülizme farklı yaklaşımların tartışıldığı popülizm konferansıdır. Nitekim bu konferansta popülizm farklı çalışmalar tarafından ideoloji (MacRae, 1969), siyasal hareket (Minogue, 1969), politik sendrom (Wiles, 1969) olarak tanımlanmış/tartışılmıştır. Germani (1978) popülizmi, gerektiğinde sosyalist ve milliyetçi öğeleri ya da karizmatik bir lider altında kitle mobilizasyonunu içerebilen çok sınıflılık temelli bir olgu olarak tanımlar. Ayrıca Latin Amerika örneklerinden hareketle ona göre popülizm, modernleşmenin olması gerekenden hızlı şekilde gerçekleşmesi durumunda ortaya çıkan bir maraz olarak tanımlanabilir.

Canovan (1981, 1999) ise kavramı, siyasi elitler karşısında "halka" başvurmayı içeren siyasal bir strateji ya da "tarz" olarak tanımlar. Bu bakımdan o popülizmi, kırsal popülizm ve siyasal popülizm olmak üzere daha makro düzeyde ikiye ayırır. İlki toplumsal bir eşitlik ve oligarşiye son verme arayışını içerirken ikincisi bütünsel bir halkın temsili iddiasıyla ortaya çıkan siyasal popülizmdir. Yine yirminci yüzyılın üçüncü çeyreğinden itibaren popülizm üzerinde incelemeler yapan Laclau'nun (2004) daha yakın tarihli çalışması popülizm kavramını, ekonomik/toplumsal ayrışma ve kimlik üretimi çerçevesinde tanımlar. Ayrıca onun tanımlamasına göre popülizm, belirli bir siyasal mantık çerçevesinde üretilen söylemdir. Robert R. Barr'ın (2009) çalışması ise popülizmi düzen karşıtı olma, bulunduğu partiden ayrılma ve onu dönüştürme ve liderle kitleler arasında, kitlelerin pasif durumda olduğu plebisiter ilişki çerçevesinde tanımlar.

Yukarıda özetlenen çeşitli popülizmi tanımlama arayışlarının yanında, yirmi birinci yüzyılda, yeni ve kapsamlı popülizm yaklaşımları geliştirilmeye başlanmıştır. Uluslararası popülizm literatüründe günümüzde sıkça faydalanılan yaklaşımlar, Cas Mudde'nin (2017) ideolojik yaklaşımı, Kurt Weyland'ın (2017) politik-stratejik yaklaşımı, Pierre Ostiguy'un (2017) sosyo-kültürel yaklaşımı ve Benjamin Moffit'in (2017) siyasal çağrı/tarz yaklaşımıdır. Bu çalışmada, küresel popülizm literatüründe sıkça karşılaşılan söz konusu dört yaklaşım incelenecek ve popülizm olgusunu açıklama kapasitelerine ilişkin avantaj ve dezavantajları tartışılacaktır. Böylece ilgili yaklaşımların tutarsızlıkları ve güçlü yönleri potansiyel popülizm araştırmacıları tarafından değerlendirilebilecek ve kendi araştırmaları bu doğrultuda şekillenebilecektir.

Çalışma, uluslararası ve Türkçe literatürde gittikçe daha fazla yaygınlık kazanan popülizmle ilgili Türkiye'de yapılacak çalışmaların kavramsal arka planlarına katkı sağlayabilmeyi amaçlamaktadır. Nitekim Türkiye'de popülizme ilişkin pek çok çalışma yapılmakta ancak bunların bir çoğu, popülizme ilişkin kavramsal yaklaşımlardan yeterli ölçüde faydalanmamaktadır. Bundan dolayı da pek çok çalışmanın teorik arka planı sahadan toplanan verileri açıklayabilecek şekilde güçlü olamamaktadır. Dolayısıyla bu çalışma, popülizm literatüründe sıkça kullanılan güncel yaklaşımlara ilişkin genel bir tanımlama sunarak kavramsal/teorik alanda literatüre katkı sunmayı hedeflemektedir.

2. Popülizm: Değişken Bir Olguya Farklı Yaklaşımlar

Popülizm olgusu, yirminci yüzyıldaki örneklerinin ardından yirmi birinci yüzyılda da demokratik teoride önemli tartışmalarından biri olmaya devam etmektedir. Eatwell ve Goodwin'in (2018) kapsamlı çalışmasında ifade ettiği üzere milliyetçi popülizm liberal demokrasinin aksaklıklarından; mevcut sosyal, siyasal, ekonomik, anayasal kurumların sıradan insanın taleplerini karşılamaktan uzak olmasından, sıradan halkın ekonomik ve siyasal kaynaklardan mahrum kalmasından dolayı yükselmeye başlamıştır. Yeni çağın sağladığı iletişim olanakları ve bu doğrultuda geleneksel katılım kanallarının, siyasete katılım için eskisi kadar elzem olmaması da küresel anlamda bu yükselişi kolaylaştırmıştır. Aynı şekilde Ranciere (2014) gibi teorisyenler de popülizmin, demokrasinin düzgün bir şekilde işleyemez hale gelmesinden dolayı yükseldiğini ifade etmekte, bu bağlamda mevcut demokratik işleyişe karşı her hareketin "popülizm" yaftasıyla sistem dışına itilmesine karşı çıkmaktadır. Bu teorisyenlerin tartışmalarına bakıldığında popülizmin gerçekten de bir boşlukta ortaya çıkmadığı görülebilecektir. Aksine popülizm büyük oranda demokratik işleyiş içerisinde ortaya çıkmakta ve farklı vakalarda farklı nitelikler gösterebilmektedir. Bu durum beraberinde popülizmin demokrasiyle ilişkisinin sorgulanmasına ve bu yönde yeni tartışmalara da yol açmaktadır.

Dünyada bütün farklı popülizm örnekleri göz önünde bulundurulduğunda popülizmin demokrasiyi düzeltici etkisi olduğunu savunan çalışmaların yanında (Laclau ve Mouffe, 1985; Tannsjö, 1992), anayasal demokrasi ve onun kurumlarına tehdit olduğunu, bir diğer deyişle demokrasinin bir "marazı" olduğunu ifade eden çalışmalar (Taggart, 2002; Rummens, 2017; Urbinati, 2017) da vardır. Ayrıca Kaltwasser'in (2012) çalışmasında olduğu gibi, bazı çalışmalar da popülizmin Latin Amerika örneklerinden yola çıkarak kapsayıcılığı arttırabileceğini ifade etmektedir. Ancak bu çerçevede bile popülizmin politik rekabeti ortadan kaldıracıcağı ifade edilmektedir.

Popülizmin demokrasiyi düzeltici etkisi olabileceğini savunanlar, temel olarak demokrasinin özellikle yirminci yüz yılın sonlarından itibaren teknik bir mesele haline geldiğini ifade ederek popülist taleplerin bir bakıma onu yeniden halka iade etme, siyasette temsil edilme şansı bulmayanların temsil edilebilmesi arayışında araç olabileceğini ifade eder. Popülizmin özellikle liberal, anayasal demokrasiye tehdit olduğunu savunanlar ise onun, anayasal kurumların altını boşalttığı, denge fren mekanizmaları yerine demokrasinin plebisiter yönünü ön plana çıkardığını ve demokrasiden otoriteryanizme kayma riskini barındırdığını ifade etmektedirler.

Popülizm kavramına ilişkin fikir ayrılıklarına paralel olarak uygulamada da dünyanın farklı bölgelerinde çok çeşitli popülizm örnekleriyle karşılaşmak mümkündür. Örneğin Avrupa'da sağ popülizm çerçevesinde politika ve söylemlerini üreten pek çok parti (Rassemblement National, Reconquête, Vlaams Belang) bulunmaktadır. Bu popülizm türünün temel bazı özellikleri yerlilik, otoriterlik eğilimleri, göçmen karşıtlığı, bazı durumlarda ulus üstü kurumlara karşıtlık çerçevesinde göze çarpmaktadır (Kaltwasser, 2012: 199). Bunun yanında, Avrupa'da sol popülizme örnek olarak SYRIZA, Podemos gibi ekonomik problemler ve kemer sıkma politikalarına karşı sokak hareketleriyle güçlü bağları olan bazı örneklerin dışında dışlayıcı radikal sağ popülizm görülürken Latin Amerika örneklerinde popülizmin daha kapsayıcı ana akım bir siyasal olgu olarak ortaya çıktığı görülmektedir. Yine Amerika Birleşik Devletleri'nde Donald Trump tarafından özellikle son iki seçim döneminde sürdürülen "Amerikancılık" siyaseti, popülizme bir başka örnek teşkil etmesi bağlamında tartışılmaktadır. Buna ek olarak popülizme ilişkin örnekler siyasete ve siyaset kurumlarına karşıtlıkla da sınırlı değildir. Nitekim bazı durumlarda yargı popülizmi gibi farklı türlerde popülizmlere de rastlanabilmektedir. Bütün bunlar popülizmin doğasına ilişkin önemli ipuçları ve uyarılar sunmaktadır ki bunlardan en önemlisi onun değişken karakteridir.

Yukarıda verilen farklı örneklerden yola çıkarak popülizmin değişken ve her bir örnekte farklı nitelikler gösterebilecek doğası göz önünde bulundurulduğunda, onun tek bir tanımla ifade edilemeyeceği anlaşılabilir. Bu çerçevede popülizmin farklı popülizm olgularının analiz edilmesinde daha çeşitli popülizm yaklaşımlarına ihtiyaç vardır.

2.1. İdeolojik (*ideational*) Yaklaşım

Yukarıda ifade edildiği gibi popülizm, söylem, strateji, siyasal kültür ya da ideoloji gibi geniş bir perspektifte ifade biçimleri bulabilmektedir. Popülizmi ideoloji çerçevesinde tanımlama girişimleri, Shils'in (1956) çalışmasının ardından, Ionescu ve Gellner'in (1969) derlemesinde yer alan MacRae'in (1969) çalışması ve Canovan'ın (1981, 1999) bu alanda köşe taşı niteliğindeki popülizm çalışmalarından beri devam etmektedir. Bu yaklaşım popülizmi toplumda temel olarak halk ve elitler arasındaki çatışma olarak tanımlar ve halkın bozulmamış ahlaki niteliğini merkeze alır (Hawkins, 2019: 58). Daha çağdaş döneme gelindiğinde ise popülizmi ideoloji olarak tanımlayan önemli teorisyen ve çalışmalarla (Canovan, 2002; Albertazzi ve McDonnel, 2008; Mudde, 2004; Hawkins, 2019; Kaltwasser, 2012) karşılaşılmaktadır. Biskamp'ın (2019: 93) çalışmasında olduğu gibi daha yakın tarihli çalışmalarda ise ideolojik yaklaşıma otoriterlik ve yerlilik unsurları da eklenerek sağ kanat popülizminin ideolojik unsurları bu şekilde tanımlanmaktadır.

Popülizme ideolojik yaklaşımın en önemli teorisyenlerinden Mudde popülizmi, cılız (*thin-centered*) bir ideoloji olarak tanımlar ve ona göre bir ideoloji olarak popülizm, toplumu "saf halk" ve "bozulmuş elitler" olarak ayırır ve siyasetin genel iradeye dönmesi gerektiği fikrini merkez alır (Mudde, 2004: 543). Aynı şekilde Stanley (2008: 102-104) de cılız ideoloji şeklindeki tanıma katılır ve bu ideolojinin elit-halk çelişmesine ve halk egemenliği fikrine dayandığını ifade eder. Stanley'e (2008: 104) göre popülizmin doğrudan demokrasiyi önceleyen karakteristiklerinin yanında, çoğunlukçuluk ilkesi bu bağlamda ayırt edici özelliklerindedir.

Dolayısıyla bu yaklaşıma göre popülistler tarafından siyaset kurumları bozulmuş, yozlaşmış ve güvenilmez olarak görülmektedir. Nitekim bu çerçevede değerlendirilen popülist hareketler, bu yozlaşmışlık iddiası üzerine siyaseti yeniden gerçek sahibi olan halka döndürmeyi vaat ederler. Bu itibarla popülizmin kendisini üzerine dayandırdığı bu iddia, kavramın ideoloji olarak nitelendirilmesine yol açsa da bu nitelik zayıftır. Çünkü kendisini üzerine kurduğu değerler sınırlıdır ve geniş tabanlı ideolojiler gibi geniş bir politik ajandaya sahip değildir (Ben, 2008: 97-98). Nitekim Wiles'a (1969: 167) göre de popülizm, programa dayalı değil, normatiftir. Dolayısıyla popülizmi ideoloji olarak açıklayan yaklaşımda merkezi öge, geniş kapsamlı politik program ve projelerden ziyade, kendilerine has halk egemenliğine ilişkin ideal fikirlerdir. Elitler ve kitleler arasındaki ayrım, kitleleri popülist hareketleri desteklemeye iten temel motivasyonu oluşturmaktadır (Hawkins ve Kaltwasser, 2019: 2). Ancak şu da belirtilmelidir ki halk ve elit ideolojik ayrımına dayanan popülizm, ideoloji olarak tanımlansa bile, tek başına bir ideoloji olma niteliği zayıftır ve milliyetçilik, sosyalizm, liberalizm gibi diğer ideolojilerle eklemlenme ihtiyacı duyar. Ayrıca Mudde'ye (2017: 50) göre popülizmin dar merkezli bir ideoloji olması sonucu, onun diğer ideolojiler gibi topluma ya da siyasete ilişkin topyekûn projeleri yoktur. Dolayısıyla cılız bir ideoloji olarak popülizmde amaç daha çok, seçim gibi kısa vadeli faydalara ve oy maksimizasyonuna ilişkindir.

Mudde'ye göre popülizmin halk ve elit gibi ögelerinin yanında, diğer ideolojilerden ayıran yanı sosyalizmdeki sınıf, milliyetçilikteki millet kavramları yerine, ahlaki öğelere (*morality*) olan vurgusudur. Çünkü, popülizmdeki halk kategorisinin en önemli özelliği elitlerin aksine saf ve bozulmamış ahlaka sahip olması ve bu şekliyle genel iradeyi oluşturmasıdır (Mudde, 2017: 49). Mudde, popülizmin belirsiz halk kategorisine dayanması noktasında eleştirilmesine de karşı çıkmaktadır. Nitekim, ona göre Marxizm'deki "sınıf" ya da milliyetçilikteki "millet" kategorisinde olduğu gibi popülizmin "hayali cemaati" de halktır. Nitekim, Laclau'nun kavramıyla bir "boş gösteren" olarak "halk", onu söylemsel olarak üretenin kişisel algılarına göre şekillenmektedir (Mudde, 2017: 52).

Popülizme ideoloji yaklaşımının liderlik konusuna yaklaşımına bakıldığında, yaklaşımın liderliği popülizmin ana ögelerinden biri olarak tanımlanmasa da önemli bir öge olarak değerlendirdiği göze çarpmaktadır. Ayrıca popülizmde lider zorunlu olarak mevcut düzen dışından da olmak zorunda değildir. Nitekim herhangi bir ülkede mevcut parti sistemi içerisinde de bir lider popülist söylem kullanabilir ve elit karşıtı olabilir. Bu durum, gerçekten de pek çok ülke örneğinde söz konusu

olabilmektedir. Dolayısıyla ideolojik yaklaşım, liderlik konusunda da güçlü bir ideolojik bağlılık ya da arka plan gerekliliğine vurgu yapmaz. Ancak burada önemli olan nokta liderin çoğunlukla, siyasetin dışından olmasıdır. Nitekim ideolojik yaklaşıma göre, popülist siyasetin en temel argümanlarından bir tanesi, geleneksel siyaset kurumlarının ve hatta siyasetçilerinin güvenilmez ya da yozlaşmış olmalarıdır. Popülist lider ya da hareket ise mevcut düzen içerisinde olmadığını sürekli olarak vurgular ve bu nedenle halkın saf iradesini kendilerinin temsil etmeleri gerektiği argümanını kullanır. Dolayısıyla ideolojik anlamda popülizm, genel anlamda düzen dışı hareket/parti veya liderleri kapsamaktadır.

Popülizm, her ne kadar görece küçük partiler tarafından dolaşıma sokulsa da temsil iddiası genellikle yüksektir ve halkın olabildiğince büyük bir kısmını kapsar. Nitekim popülistlerin temsil ettiklerini iddia ettikleri halk kategorisi toplumun büyük kısmını içerir. Bu bakımdan popülizm, temel olarak temsil mekanizmalarına dayanır ve temsili demokrasiyi ortadan kaldırmayı da çoğu durumda hedeflemez; bunun yerine temsili demokrasi, popülistlerin yükselişine önemli olanaklar sunmaktadır. Nitekim, Chavez ve Peron gibi popülist figürler çoğu zaman kendilerini halkın gerçek temsilcisi olarak görürler ve bu bakımdan meşruiyetlerini temsil mekanizmalarına dayandırır. Muller'e (2014: 486) göre bu bakımdan seçmenlerin pasif bir şekilde ilgili lideri desteklemeleri yeterlidir. Bir kez oy verilip popülist iktidara getirildiğinde, halkın ilave demokratik kanallar kullanarak aktif bir şekilde siyasete katılmasına gerek yoktur. Evinde TV izleyerek halkın iradesini onun adına kullanan popülistin, ülkeyi "başarılı bir şekilde" yönetmesini izleyebilir. Dolayısıyla, popülistler için, temsili demokrasi özünde bir engel değildir. Aksine popülistin tam olarak gücünü aldığı demokratik işleyiş biçimidir. Öte yandan, popülistler iktidara geldiklerinde, saf halk iradesinin temsili olarak kendilerini gördüklerinden dolayı, temsili demokrasinin denge ve fren mekanizmalarını eleştirebilmekte ve onları halkın gerçek iradesinin gerçekleşmesi önünde engel olarak değerlendirebilmektedirler. Bu bakımdan popülizmin temsili demokrasiyle ilişkisinin iki yüzü olduğunu ifade etmek gerekir.

Popülizmin "ideoloji" olarak siyaset alanında görünürlüğünü arttırmasının, siyasetin belli bir ülkede mevcut durumuyla da yakından ilişkisi vardır. Nitekim yukarıda değinildiği üzere popülistlerin temel iddialarından bir tanesi demokratik anayasal kurumların temsil kabiliyetlerini yitirmiş olmalarıdır. Ayrıca Silva'ya (2019: 280) göre popülizmin zayıf da olsa bir ideoloji olarak değerlendirildiği siyasi bağlamlarda, merkez sağ ya da sol partiler arasındaki ideolojik makasın oldukça dar olması, radikal ideolojik popülizmin yükselişine önemli bir zemin oluşturmaktadır. Dolayısıyla yukarıda değinildiği gibi popülizm, geleneksel ideolojik ayrımların belirsizleştiği ve sınıf gibi aidiyet ve farklı kimliklerin içeriklerinin zayıfladığı ortamlarda yükselme olanağını daha kolay bulabilmektedir. Ayrıca popülistler tarafından modern demokrasinin çoğulculuk gibi ilkelerinden ziyade biçimsel katılım mekanizmaları en temel vurgu unsuru olarak kullanılmaktadır. Ayrıca belli bir toplumda var olan, siyasal kutuplaşma da popülizme dolaşım kolaylığı sağlamaktadır.

Popülizmi ideoloji olarak tanımlamak, onun liderler ya da siyasal hareketler tarafından kitleleri mobilize etme aracı olduğundan daha fazlasına tekabül eder. Nitekim popülizmi ideoloji olarak tanımlayan yaklaşım, bu ideolojinin en azından bundan daha büyük bir hedefi olduğunu ileri sürer. Öyle ki ideoloji olarak popülizm, halk ve elit ayrımını merkezine koyarak sadece toplumsal mobilizasyondan ziyade, bu ayrıma dayanan yeni bir toplum ve siyaset modeli de önermiş olur. Burada popülizm siyasal bir araç olmanın ötesinde, dar merkezli de olsa ideolojik bir programa sahiptir ki bu program halk ve elit ayrımı temelinde toplum ve siyaseti yeniden dizayn etmeyi içerir. Popülizme ideolojik yaklaşımın da bu bağlamda temel analiz birimi söylem olmaktadır. Nitekim popülistler gerek dost-düşman söylemi gerek nostalji vurgusu ve geleneksel değerlere dönüş arayışı, gerekse kitlelerin korku ve endişelerine çeşitli boyutlardaki siyasal söylemleriyle başvururlar. Bu bakımdan popülizmin asgari öğelerini içeren saf halk ve onun karşısında elitler ve bu temeldeki karşıtlık bu söylemin merkezi öğesidir. Bu söylem aracılığıyla popülistler, çoğu örnekte mevcut düzenin değiştirilmesi yolunda kendilerini alternatifsiz araçlar olarak sunarlar.

Mudde'ye göre popülizmi ideoloji olarak tanımlamak onun ne olmadığı üzerinden anlaşılır kılınmasını kolaylaştırır. Nitekim yukarıda açıklandığı anlamıyla popülizmin iki zıttı elitizm ve

plüralizmdir (Mudde, 2017: 55). Nitekim, popülizm ideoloji olarak ifade edilse dahi, cılız bir ideoloji olduğu için hem kendini yerlilik, sosyalizm gibi çeşitli başka ideolojilerle ilişkilendirir hem de elitizmin karşısında konumlandırır. Dolayısıyla, popülizm bir ideoloji sayılacaksa bu ziyadesiyle cılız bir ideoloji olmasının yanında, kapsayıcı/hepsini yakala (*catchall*) niteliğe de sahiptir ki halk tabanını olabildiğince geniş tutmayı amaçlar. Ancak, yukarıda değinildiği gibi popülizmin ister sağ ister sol karakteristیکlere sahip olsun, çoğulculuğa karşıt bir olgu olduğu ifade edilmelidir. Nitekim, her durumda toplumun belli bir kesimi – etnik ya da sınıfsal tanım farketmeksizin – popülist siyasetçi tarafından toplumun bütünü temsil edecek şekilde formüle edilir. Doğan’a (2020: 39) göre popülizmin bu bağlamda kitlesel olmaya en yakın olduğu tanım, halkın bozulmamışlığını ve genel iradeyi temsil edebileceği varsayılan tanımdır.

Popülizmi tanımlamak, pek çok farklı popülizm yaklaşımının varlığı göz önüne alındığında pek çok zorluğu içermektedir. Mudde (2017: 54) bu bağlamda, popülizme ideolojik yaklaşımın analizi kolaylaştıran özelliklerini; plüralizm ve elitizmden farklılıklara vurgu yapması ve popülist/popülist olmayan ayrımını yapmaya olanak tanıması bakımından ayırt edilebilirlik (*distiguishability*), kategorize edilebilirlik (*categorizability*), farklı bölge ve ülkeler arasında karşılaştırmayı kolaylaştırdığı için hareket edebilirlik (*travelability*), farklı analiz düzeylerinde (talep yönü, arz yönü; nicel, nitel) kullanılabilir olduğu için çok yönlülük (*versatility*) olarak ifade etmektedir. Bu bağlamda popülizme ideolojik yaklaşımı benimsemenin en önemli avantajı, ülke ve coğrafya farketmeksizin popülist ideolojiye eğilim gösteren parti ve hareketler üzerinden incelemeyi ve karşılaştırmayı olanaklı kılmadır. Buna ilaveten bu yaklaşım, minimal düzeyde belirlenmiş ideolojik öğelere dayandığı için siyasi bir vakanın popülistlik düzeyini kendi standartları düzeyinde ölçmeyi mümkün kılabilir. Ancak, popülizmin değişken doğası göz önünde bulundurulduğunda, popülist olgulara sadece ideoloji çerçevesinde yaklaşmak kısıtlayıcı olacaktır. Nitekim popülist bir hareket, farklı ideolojik eğilimlerin özelliklerini taşıyabilmekte ve bu şekilde söylem ve politikalar üretebilmektedir.

Dolayısıyla bu yaklaşım tek başına ideoloji çerçevesinde değerlendirilemeyecek pek çok öğenin gözden kaçmasına yol açabilecektir. Ayrıca, popülizm bir olguda kolaylıkla var/yok ya da az/çok şeklinde değerlendirilebilecek bir ölçü birimi olarak görülmemelidir. Bu bakımdan bu yaklaşımın bir diğer dezavantajı, popülizm ölçüsünün yüzeysel kalabilme riskidir. Nitekim, bu yaklaşımla, popülist olduğu varsayılan bir vakanın analizinde, bir popülist parti liderinin ya da partinin söylemi veri alınmaktadır. Her zaman doğrudan söyleme yansımayabilecek olan eylemler ise analizin dışında bırakılabilmektedir. Ayrıca, De la Torre ve Mazzoleni’nin (2019: 79) çalışmasında ifade edildiği üzere bu yaklaşım popülizmi, sadece Avrupa’daki radikal partileri tanımlayabilecek dar bir çerçeveye kısıtlamaktadır. Yine onlara göre bu tanım popülizmi sadece olgunun bir boyutuna indirgemektedir. Oysa popülizmin, stratejik, biçimsel ve söylemsel boyutları da vardır. De la Torre ve Mazzoleni’nin (2019: 84) bir diğer eleştirisi de Mudde’nin tanımını “ahlak” öğesine dayandırmasıdır. Onlara göre popülizmleri tanımlayan sadece ahlak öğeleri olmak zorunda değildir, pek çok durumda halkı tek potada toplayan popülist öğe ahlaki bozulmamışlıktan ziyade, politik ve ekonomik dışlanmışlık olmaktadır. Weyland’ın (2017: 63) eleştirisi ise Mudde’nin ideolojik tanımının oy maximizasyonu için ideolojik programlarından sapmalar gösteren partileri görmezden geldiği şeklindedir.

Katsambekis’in (2022: 53-54) çalışmasında ise ideolojik yaklaşımın halkı homojen bir bütün kabul etmesini ve halk elit çatışmasının ahlaki (moral) bir çatışma olarak ifade etmesini eleştirir. Ona göre birinci argüman popülizmin kapsadığı alanı sınırlandırmakta, illiberalizme kapı aralayıp çoğulculuğun alanını kısıtlamaktadır. İkinci argümana göre ise halk elit çatışmasının sadece etik bir ayrım olduğunu varsayarak bu çatışmanın siyasi ve ideolojik yönlerini görmezden gelmektedir. Ona göre bu çatışma ya da ayrım çoğu zaman ahlaki olmanın ötesinde politiktir. Aynı şekilde popülizmdeki halk homojen bir bütün olmaktan ziyade, ancak politik bir birlik olabilir. Bu bakımdan Katsambekis’e (2022: 69) göre onun eleştirileri ideolojik yaklaşımı reddetmek değil onu daha tutarlı bir zeminde revize etmektir.

Popülizme ideolojik yaklaşıma getirilebilecek bir diğer eleştiri yaklaşımın, popülist hareketleri ortaya çıkmaya iten faktörlere odaklanmaktan ziyade, nihai olarak ortaya çıkan söylemi cılız bir ideoloji olarak tanımlamasına ilişkindir. Bu tanım, doğruluk payı olabilmekle birlikte, indirgemeci bir yaklaşım olarak değerlendirilebilir. Nitekim, popülist hareketleri tetikleyen faktörler farklı ülke örneklerinde işsizlik, ekonomik sorunlar, göçmenler, uluslararası kurumların ulusal siyasete etkisi gibi çok çeşitli şekillerde ortaya çıkabilmektedir. Bütün bunlara karşı ortaya çıkan tepkileri, tek bir başlık altında cılız popülist ideoloji olarak toplamak, indirgemeciliğin yanında, her bir örnekte kendilerine has sosyo-kültürel ve ekonomik faktörlerin gözden kaçmasına neden olabilmektedir.

2.2. Sosyo-Kültürel Yaklaşım

Popülizmi ideoloji, strateji ve söylem olarak tanımlayan çalışmaların yanında, onun sosyo-kültürel bir olgu, lider ile taban arasında iki taraflı bir ilişki (tek taraflı ideolojik söylem üretme, strateji üretip oy alma ilişkisi değil) kimlik yaratma ve özdeşleşme ilişkisi olarak tanımlayan yaklaşım Ostiguy'un sosyo-kültürel yaklaşımıdır (Ostiguy, 2017: 104). Ostiguy çalışmasında, politik ayrımı sağ-sol gibi ayrımların yerine yüksek-alçak (*high-low*) temelinde yapar ve alçağın yüceltilmesini, ve ona ilişkin imge ve değerlerin politik mobilizasyonunu popülizm olarak tanımlar. Bu bağlamda, politikacının kullandığı dil, sosyokültürel arka planı, seçmenle ilişkisi gibi çeşitli faktörler yüksek-alçak konumunu belirler. Örneğin Trump milyoner olmasına rağmen, hedef kitle olarak belirlediği seçmen grubu (*deplorables*) nedeniyle “alçak” kategorisinde değerlendirilmektedir. Ayrıca, yüksek-alçak ayrımı kendiliğinden siyasal olmak zorunda ya da siyasi bir karşılığı olmak zorunda değildir. Bunun yerine, Baykan'ın (2021: 205) ifade ettiği üzere onu siyasallaştıracak olan siyasi parti ya da liderlerdir. Bunu da belirli bir bağlamda söz konusu olan ve popülist tarafından mobilizasyonu hedeflenen kültürel öğelere başvurarak yapar.

Ostiguy'a göre popülizme kültürel yaklaşımda yüksek-alçak ayrımının çeşitli öğeleri bulunmaktadır. Bunlardan birincisi sosyo kültürel öğedir. Bu, siyasette tavırlar, davranışlar, konuşma ve giyinme biçimi gibi sergilenen öğeleri içerir. Bu çerçevede, kimi siyasetçiler düzgün giyimli, mesafeli, kitabi olmaktadır diğer tarafta, formalitelerden uzak, gündelik giyimli, şiveli konuşan, giyimi ve davranışlarıyla “halktan biri” olarak görünen siyasetçileri içerir (Ostiguy, 2009: 7). Dolayısıyla siyaset bu bağlamda, sosyo kültürel bölünmenin sahnelenmiş biçimidir. Lider çoğunlukla, halkla özdeşleşmiş olan (*low*) kültürel öğeleri siyaset sahnesinde kendisi üzerinden sergiler.

Yüksek-alçak ayrımının Ostiguy'a göre ikinci boyutu politik-kültürelidir. Bu ayrım, siyasal liderlik formu siyasal politikalara ilişkindir. Bu çerçevede yüksek siyasal boyutta, formel, kurumsal, kişisel olmayan ve kurumlara dayalı bir liderlik ve politika belirleme ve uygulama biçimi söz konusudur. Siyasal olan çoğunlukla kurallara göre belirlenir ve uygulanır. “Alçak” boyutta ise bu süreçler daha kişilere ya da daha özelden karizmatik lidere dayalı olarak gerçekleşir. Burada liderin kararlılık öğeleri, kurumsal süreçlerin kararsız ve şüpheli formalitelerinden çok daha önceliklidir. Ayrıca, kanunların üstünlüğüyle birlikte gelen potansiyel karar alamamalar da bu çerçevede “alçak” siyasi kültürel söylem tarafından çoğunlukla eleştirilir. Dolayısıyla “alçak” alanda siyaset daha aracısız ve doğrudandır (Ostiguy, 2009: 8).

Ostiguy'un teorisinin önemli gözlem örneklerinden biri olan Arjantin'de Peron ve onun ortaya çıktığı dönemdeki politikaları, bu yaklaşıma önemli bir örnek teşkil etmektedir. Nitekim, 20. yüzyılın son çeyreğinden 1940'lara kadar burjuva otoriter rejimlerle yönetilen Arjantin'de geniş halk kesimleri ve özellikle de işçiler hem siyaset alanından uzak bırakılmış hem de çok farklı biçimlerde aşağılamalara maruz kalmışlardır. 1943'ten sonra çalışma bakanı olarak Arjantin hükümeti kabinesinde kendisine yer bulan asker kökenli Juan Peron ise bu dönemde işçi sınıfının mobilizasyon potansiyelini fark etmiş ve kendisini Arjantin siyasetinin pek çok bakımdan en önemli figürlerinden biri haline getirecek politikalarını bu çerçevede üretmiştir. Peron'un işçi sınıfıyla özdeşleşmesi, *descamisados* gibi aşağılamak için işçilere söylenen kelimeleri, siyasetinin önemli sloganlarından biri

haline getirmesi, giydiği kıyafetler, sokaklarda halkla danslar etmesi ve işçi sınıfının haklarına verdiği siyasi önem, sosyo-kültürel yaklaşımın "alçak" boyutuna önemli bir örnek teşkil eder. Nitekim Ostiguy'a göre Peron'un siyaseti ve politika ve söylemleri geleneksel sağ ve sol ayrımından ziyade yüksek-alçak ayrımına oturur, hatta alçak eksenine aittir. Nitekim Ostiguy'a (2009: 23) göre Peron'un çalışma bakanlığından sonra, başkan adayı olduğu 1946 seçimlerinde Peron'un stil ve kendini ifade etme biçimi sıradan halkla özdeşleşme nitelikleri taşıırken karşı tarafta kurumlara ve "soyut prensiplere" vurgu ön planda olmuştur.

Ostiguy, bu bakımdan Mudde'nin ve Weyland'ın popülizmi salt ideolojik ve stratejik kavramlar olarak tanımlamasını yetersiz bulur ve popülistleri takip eden kitlelerin de tanımlamaya dahil edilmesi gerektiğini ifade eder. Böylece yukarıda söz edildiği gibi lider ve kitleler ilişkisinin kurulma örgüleri gözlenebileceği gibi kitleleri, lideri takip etmeye iten parametreler de anlaşılır kılınabilir. Bu durumda ise popülizmin sosyo-kültürel ve politik-kültürel bir olgu olduğu ortaya çıkar (Ostiguy, 2017: 127). Ostiguy'un yaklaşımı öncelikle popülizmi sadece parti düzeyine indirmediği, onu kültürel bir olgu olarak değerlendirdiği için önemlidir. Nitekim parti popülist bir parti olmamakla birlikte belli bir liderle popülist söylem üretiyor olabilir. Ayrıca parti olmayan bir hareketin ya da liderin "alçak" veya "saf" halkı, siyasetinin merkezine aldığı popülizm türleri de söz konusu olabilir. Bu yaklaşım, popülizmi daha geniş bir perspektifle aradığı ve bir olguyu popülist/popülist olmayan olarak sınıflandırmaktan ziyade, popülizmin farklı düzeylerde gerçekleşebildiğini önerdiği için de önem arz etmektedir (Moffit, 2017: 162).

Popülizme sosyo-kültürel yaklaşımda, diğer yaklaşımlarda da olduğu gibi, toplum iki ayrı kamp etrafında tanımlanır. Yüksek tarafta Amerika örneğinde, eğitilmiş, şehirlerde yaşayan, beyaz yakalı Amerikalılar varken "alçak" tarafta ise "Redneck" olarak ifade edilen Amerikan kırsalında yaşayan kitleler yer alır. Bu ayrım benzer şekilde Türkiye'de beyaz Türkler ve daha az eğitilmiş, "bozkırlı" çoğunluklar arasında yapılmaktadır (Ostiguy vd., 2021: 7). Bu yaklaşıma göre popülizmin temel öznesi sosyo-kültürel ayrımın "alçak" kısmıdır. Popülist siyasetçilerin popülist mobilizasyon kaynağı da tam olarak burasıdır.

Baykan'a (2021: 205) göre bu yaklaşımın bir avantajı, sağ-sol, seküler-dindar gibi daha dar kapsamlı ayrımlara kıyasla, kapsamlı bir değerlendirmeye olanak sunmasıdır. Nitekim, dikey alçak-yüksek dikey ayrımında pek çok mikro ayrım ve farklılık içerilebilir. Dolayısıyla bu yaklaşıma göre popülizm tek başına söylemden oluşmaz; aksine popülizmi anlaşılır kılmak için çok daha kapsamlı kültürel, duygusal ve performatif ilişkilere odaklanmak gereklidir (Baykan, 2021: 216). Nitekim bütün bu ilişkiler çerçevesinde lider, yüksek-alçak ayrımını politikleştirerek siyasal/popülist mobilizasyonu gerçekleştirir.

Popülizme kültürel yaklaşım Türkiye'de yapılan çalışmalarda hakettiği ilgiyi görmese de, Baykan'ın çalışmasında (Baykan, 2021: 201) ifade ettiği üzere Türkiye'de, işçi ya da köylü sınıfların demokratikleşmeye geçişte görece etkisiz kalmış olması ve toplumsal sınıfların keskinleşmemesine yol açmış olmasından dolayı Türkiye'de sınıf ayrımlarına dayalı popülizmden ziyade, yüksek/alçak ayrımına dayanan popülizme kültürel yaklaşım, olguyu açıklamada önemli bir teorik zemin sunmaktadır.

2.3. Siyasi Üslup Yaklaşımı

Yukarıda tanımlanan popülizme kuramsal yaklaşımlara ek olarak bir diğer yaklaşım, popülizmi siyasi üslup (stil) olarak tanımlayan yaklaşımdır. Daha önce, retorik ve halka çağrı nitelikleri itibarıyla Canovan'ın (1999) çalışmasında da görülmekle birlikte özellikle Benjamin Moffit'in çalışmalarıyla ön plana çıkmaktadır. Moffit (2020: 66), popülizm tanımına temel olan siyasi üslup kavrayışını, "yönetim alanından gündelik hayata uzanan bir biçimde siyasal içeriğe alan iktidar alanını yaratmak ve yön vermek için kullanılan izleyicilerin maruz kaldığı somutlaşmış ve sembolik olarak dolayımlanmış bir performanslar repertuarı" olarak ifade etmektedir. Bu çerçevede siyaset bir sahne olarak tasavvur edilirse popülist politikacılar bu sahnede performans "icracısı", seçmenler de

“izleyici” olarak betimlenmektedir (Moffit, 2020: 20). Dolayısıyla bu anlamda siyasi üslup bir taraftan halka yakın olma ya da halktan olma söyleminin yanında, giyim kuşam, davranış ve imajı da içeren bir eylem biçimi olarak ifade edilebilir. Bu yaklaşımda performans ya da lider tarafından sergilenen “mizansen” popülist karakterin belirleyicisidir (Moffit ve Tormey, 2014: 390). Nitekim Moffit (2020: 73-76), imaj dışında siyasi üslup olarak popülizmin stratejik eylem ve söylem öğelerini, “elit karşısında halka başvurmak”, “kaba tavırlar” ve “kriz, çöküş ve tehdit” olarak ifade etmektedir. Bu öğeler, diğer popülizm yaklaşımlarında da görüleceği üzere popülistlerin kriz ve tehdit algılarını sürekli olarak körüklemesini, düşman algıları yaratmasını ve halk iradesinin acilen devreye sokularak ilgili popülist hareket ve lidere teslim edilmesini içerir. Ayrıca popülist anlamda siyasi bir üsluba veya stile sahip olan bir siyasetçi ya da lider için karşıtlık içinde olunan öğeler ise bürokratiklik, dolaylı olma, uzmanlara dayanma gibi nitelikleriyle teknokrasidir (Moffit, 2020: 79).

Popülizmi stil olarak tanımlayan bir diğer teorisyen Aiolfi’e (2022: 3) göre lider, popülizmin temel öğelerinden birini teşkil eder. Bu bağlamda popülizm analizine konu olacak olan performans, liderin performansıdır. Dolayısıyla liderin performansının analizi sadece liderin siyasi karakterinden ziyade, onun söyleminde ürettiği elit ve halk kategorilerinin de ipuçlarını verir. Bu çerçevede, siyasi üslup olarak popülizme örnek teşkil edebilecek pek çok olgu, popülist liderlerin eylemlerinde gözlemlenebilmektedir. Örneğin kendisini halkın bir kesiminin kültürel değerleriyle özdeşleştiren ve bu sembolleri politik olarak mobilize etmeyi hedefleyen popülist lider, kendisini bu sembollerin temsilcisi ve koruyucusu olarak konumlandırır. Buna SYRIZA lideri Aleksis Çipras’ın düzen karşıtlığını kravatsız olarak vurgulaması, Ecevit’in 1973 ve 1977 seçimlerinde kasketiyle kendisini köylü ve işçi sınıflarıyla özdeşleştirmesi, aynı şekilde Süleyman Demirel’in “çoban sülü” lakabını ilgili dönemde itinayla kullanması hatta kendisini köylülerle özdeşleştirmek için kampanyasında kullanması gösterilebilir. Bu performanslar, pek çok popülist harekette görüldüğü üzere politik mobilizasyonu kolaylaştırıcı etkiye sahip olmaktadır. Nitekim Moffit ve Tormey’e (2014: 389) göre bu yaklaşım, popülist performansın sadece vericisi olarak lider tarafından gerçekleştirilmediğini, bunun yanında oy veren kitlelerin de bu performansla bütünleştiğini ifade eder. Nitekim “çoban Sülü”, “halkçı Ecevit” gibi lakaplar yukarıdan dayatılan kullanımlardan ziyade, çoğu zaman seçmenler tarafından dolaşıma sokulmakta, lider tarafından da benimsenip kullanılmaktadır.

Siyasi üslup yaklaşımı, popülizmi performans icra etme eylemi olarak ifade ettiği için, olguyu belli bir ideolojik ya da popülist/popülist değil çerçevelerine sıkıştırılmaz. Aksine bu yaklaşımla popülist bir olgunun sağ/sol popülizme örnek teşkil ettiği ya da az/çok popülist olduğu sonuçlarına varılabilir (Moffit, 2020: 77). Ayrıca, yaklaşımın önemli bir avantajı da pek çok farklı popülizm sınıflandırmasına olanak vermesidir. Nitekim, siyasi bir hareket ideolojik ya da söylem düzeyinde değerlendirilmemekte; bunlardan bağımsız olarak liderin “sahne önü” performansına göre farklı ideolojilerle birleşebilen bir popülizm tanımına olanak sunulmaktadır. Nitekim performatif anlamda popülizm, siyasi anlamda sahne performansıyla kitlelerden siyasi kimlikler oluşturur ve bunları mobilize eder (Ostiguy vd., 2021: 2).

Bu yaklaşımda popülizm kriterleri tek başına söyleme ya da eyleme indirgenmez. Bunun yerine, popülist öznenin söylemi, söylemi üretme biçimi, kullandığı ya da kullanmayı seçmediği kelimeler, giydiği kıyafetler, “kaba tavırlar”, duygu ve davranışların tamamı performans konusu olarak kabul edilir (Ostiguy vd., 2021: 6). Dolayısıyla, siyasi üslup yaklaşımı, sadece siyasetçilerin sözlerine ya da “cılız” ideolojik kısıtlara dayanmaması, olguyu, pek çok farklı öğeyle birlikte ele alması itibarıyla sosyo-kültürel yaklaşımla önemli ortaklıklar barındırmaktadır. Avusturalya’da popülizmle ilgili çalışmasında bunu ifade eden Moffit, siyasi üslup yaklaşımının popülizme ideolojik yaklaşımla önemli bir farkının da, ideolojik yaklaşımın bilhassa popülist partilerde öne çıktığını ifade etmektedir (Moffit, 2017: 162). Bu bakımdan Moffit, üslup olarak popülizmin bununla sınırlı olmadığını, popülizmin her biçiminde ortaya çıkabileceğini ifade eder.

Üslup olarak popülizm yaklaşımına eleştirel olarak bakıldığında, özellikle indirgemecilik sayılabilecek öğelerin ön plana çıktığı söylenebilir. Nitekim Mudde’nin ifade ettiği gibi, literatürdeki pek çok araştırma sorusundan görüleceği üzere popülizmin ideoloji, söylem ya da stil mi olduğu

ikincil öneme sahiptir. Bu değerlendirmeye, popülizme üslup yaklaşımı çerçevesinde ele aldığımızda gerçekten de popülizmi sadece liderin giyimi, davranış biçimi, konuşma biçimi gibi yüzeysel öğelere indirmek onun ideolojik ve söylemsel öğelerini kaçırma riskini barındırmaktadır. Nitekim popülizmin her türden ve bölgeden örneklerine bakıldığında, stil öğeleri ikinci planda kalmaktadır. Bu bağlamda popülist hareketlerin üzerine yaslandığı asıl olguların çoğunlukla yerlilik, yabancı karşıtlığı, göçmen karşıtlığı, ulus üstü kuruluşlara karşıtlık, elit karşıtlığı, küreselleşme karşıtlığı görülebilir. Bunları ifade etme biçimleri ya da “stilleri” bunların yanında popülizmlerinin ikincil bir öğesi olarak değerlendirilebilir.

Üslup veya stil olarak popülizm yaklaşımı da diğer yaklaşımlardan tamamen farklı unsurlara dayanmaz. Aksine halk elit ayrımı, popülizme bu yaklaşımın da merkezi öğesini oluşturmaktadır. Bu yaklaşımın özgünlüğü ise halk elit çelişkisi ya da egemenliğin halka iadesi gibi unsurların bir idealler bütünü ya da ideolojik sayılabilecek bir tutarlılık içerisinde merkeze alınmamasında yatmaktadır. Bunun yerine bu yaklaşıma göre bu tür unsurlar pek çok siyasal harekette bulunabilmektedir. Bu bakımdan bunları kendi başlarına popülizmin merkezi öğesi kabul etmek indirgemecilik olarak değerlendirilmektedir. Oysa stil ve performans öğelerine odaklanarak yapılacak bir popülizm analizi, bu yaklaşıma göre daha yerinde olacaktır. Bu yaklaşım çerçevesinde popülizm bir ideoloji olarak değerlendirilmediği için ona o türde yakıştırmalar yapılmamaktadır. Bunun yerine daha ölçülebilir performans ve “şov” öğeleri bu yaklaşıma göre popülizmin aranacağı yer olmalıdır.

Hemen yukarıda Çipras ve Türk siyasetinden verilen bazı liderlik performansı örneklerinden de görülebileceği üzere gerçekten de liderler kitleleri, onlarla belirli semboller üzerinden özdeşlik kurarak ya da kamuoyu önündeki siyasi performansla mobilize edebilmektedir. Gerçekten de bunlar çalışma boyunca literatürden örnekleri verildiği gibi belirli popülizm yaklaşımları çerçevesinde, az ya da çok popülist olarak değerlendirilebilmektedir. Öte yandan, halkla belirli bir biçimde ilişki kuran ve belirli sembolleri siyasetinin merkezine koyan her politikacıyı ya da politik hareketi popülist olarak değerlendirmek yerinde olacak mıdır? Örneğin köylücülüğü siyasetinin merkezine yerleştiren ve bu doğrultuda sembolleri söyleminde kullanan bir siyasi hareket zorunlu olarak popülist olarak mı değerlendirilecektir? Eğer buna verilecek yanıt evet ise siyasetin dinamizmi, her kesimin iradesinin siyaset sahnesine yansımalarının önü kesilmiş olmayacak mıdır? Bu bakımdan, bu türde her siyasi harekete popülist yaftası yapıştırmak, bir bakıma demokrasiyi de aksatan ve alanını sınırlandıran bir yaklaşım olmayacak mıdır? Kanaatimize göre bu yaklaşımda ilgili sorulara net cevaplar bulunmadıkça bazı popülist liderleri ve hareketleri tanımlayabilse bile, kısayolcu ve indirgemeci olduğu ifade edilebilir. Bu bakımdan popülizm analizi daha kapsamlı olmalı; sadece performatif öğelere değil, sosyo-kültürel, siyasal, ekonomik ve hatta tarihsel öğeleri de barındırmalıdır. Bunun yanında belirli sınıf, grup ya da hareketlerle özdeşleşen her sembol kullanımı ve söylemi de kanaatimizce zorunlu olarak popülizm çerçevesine konulmamalıdır.

2.4. Politik Stratejik Yaklaşım

Popülizme farklı yaklaşımlardan bir diğeri politik stratejik yaklaşımın en önemli teorisyenlerinden olan Weyland’a (2017: 74) göre popülizm salt ideolojik ya da söylemsel değildir. Gerektiğinde bunları esnek biçimlerde dolaşıma sokabilen politik bir stratejidir. İdeolojik bağlılıklardan ziyade, güçlü karizmatik liderlik ve onun kitlelerle doğrudan ilişkisi ve mobilizasyon gücü, politik strateji olarak popülizmin en önemli bileşenleridir.

Popülizme politik stratejik yaklaşım onun değişken ve kaygan niteliğini açıklar niteliktedir. Öyle ki, güçlü bir toplumsal bağlılığı olmayan ve bu bağlamda dört başı mamur bir ideolojiye de sahip olmayan popülist hareketler ve daha özeldir liderler, sürekli taban genişletmeyi hedeflerler. Bu çerçevede, popülizmde halkın önemine, demokrasilerde “bir oy, bir değer” ilkesi gereği sayının önemli olması açısından da bakılmalıdır. Nitekim bu ilke, popülizmi oy arttırmak için oyun kaynağı olarak halkla doğrudan ilişki kurup halkın mobilizasyonunu sağlayan politik stratejiler bütünü olarak tanımlanabilmesini açıklar. Weyland’a (2017: 83) göre liderle kitle arasındaki bu ilişki genel iradeyi

liderin benliği üzerinde temsil edilen ve kitleleri harekete geçirici aidiyet ilişkisi yaratır. Nitekim Roberts'a (1995: 85) göre popülizmde liberal demokrasinin "ruhsuz" aracı mekanizmaları yerine, aslolan "sıcak" aidiyet ilişkisidir. Karizmatik lider ve kitleler arasındaki doğrudan ilişki, az ya da çok demokratik toplumlarda, liberal demokrasi kurumlarını ikinci plana itme ve müşteri (*clientalistic*) ilişkilerine yol açma eğilimindedir. Bu durumda seçmenler de partilerin ya da liderin ideolojik eğilimlerinden ziyade, elde edecekleri potansiyel fayda ile motive olurlar (Hawkins ve Kaltwasser, 2019: 10).

Politik strateji olarak ifade edilen şey, Weyland'a göre "iktidarı ele geçirme ve sürdürme" yöntemlerini ifade eder. Bir diğer deyişle bu, siyasal katılım, liderin/partinin kendisine destek sağlama ve hükümet otoritesini sağlamak için geliştirilen mekanizma ve stratejileri içerir. Yine Weyland'a göre bu arayış temelde liderin siyasal iktidarı ele geçirmek için kullandığı araç ve yöntemleri ifade eder (Weyland, 2017: 80-81).

Weyland, popülizmin bir strateji olarak göstergelerinin daha görünür ve somut olmasından dolayı, popülizmin bu tanımının ideolojik tanıma tercih edilmesi gerektiğini söyler. Çünkü, ideolojik tanımın popülist söylemde tespit edilen göstergeler üzerinden yaptığı popülizm tespitleri, eksik ya da yanlış değerlendirmelere yol açabilir. "Popülist" bir liderin söyleminde elit-halk ayrımı tespit edilmesi tek başına popülizm göstergesi olamaz. Oysa stratejik tanımda bakılacak yer söylemden ziyade popülist liderlerin karar ve faaliyetleridir ki burada gerçek kendilerini gösterme olasılıkları daha fazladır. Bu anlamda oy maksimizasyonu için popülist liderler kendilerini belli dünya görüşlerine ve ideolojilere sıkı sıkıya bağlamazlar, aksine farklı görüşler arasında politik strateji gereği geçişler yapabilirler. Bu bağlamda popülist lideri tanımlayan şey, Avrupa radikal sağ "popülizmlerinde" olduğu gibi ideolojik kimlik olmaktan ziyade, "fırsatçı liderlik"tir. İkisi arasındaki fark baba Jean Marie Le Pen ile Marine Le Pen'in siyaseti arasındaki fark üzerinden gözlemlenebilir. Nitekim J.M. Le Pen'in partisi, radikal sağ parti hareketi sayılırken Marine Le Pen, partiyi "neofaşist gettodan" çıkarıp fırsatçı siyaset alanına taşımıştır. Burada popülist sayılacak olan ikincisidir. Çünkü, bu tanıma göre siyasi bir hareket, oy tabanını genişletmeye harcadığı çaba oranında bu tanıma uygun olur (Weyland, 2017: 93).

Bu tanımlamada popülizm, kurumsallaşmış bir siyaset yapısında, ana akım siyasette ortaya çıkar. Bu nedenle Weyland'a göre Avrupa'nın radikal (özellikle sağ) popülist partileri, kurumsal siyaset araçlarının çok önceden bu hareketlere uygun şekillenmediği için, siyasetin kıyısında kalmaktadırlar. Ayrıca Avrupa'daki sağ popülist örnekler, "halkın" nispeten az etnik bir kısmını merkez almaktadırlar ve kitle desteği bu ideolojilerinden daha önemli değildir. Dolayısıyla ideolojik tanımın bunları ve Latin Amerika örneğindeki popülizmleri karşılaştırma zemini sağlıklı bir zemin değildir. Bu nedenle popülizm ile sağ kanat radikalizmi arasında bir ayrım yapılmalıdır. Mammone'un (2009) çalışmasında belirttiği üzere radikal partiler ancak kitle oyuna talip olmak için ideolojilerinde yumuşamaya gittiklerinde popülist olarak adlandırılabilirler. Nitekim popülizm ideolojik olmaktan ziyade, siyasi bir olgudur (Weyland, 2017: 90). Dolayısıyla bu yaklaşıma göre popülizmin, özellikle ana akım partilerde ya da liderlerinin öncelikle eylem ve politikalarında, sonrasında söylemlerinde aranması gereken bir olgu olduğu söylenebilir. Öyle ki, popülizm, siyasi anlamda söylenebilir veya yapılabilir olanda gözlemlenebilir (Ostiguy vd., 2021: 8). Nitekim popülist strateji ana akım siyasette, yürütmenin önündeki engelleri kaldırarak liderle kitleler arasında aracısız bir bağlantı kurmayı hedefler (Todorov, 2007: 82). Dolayısıyla strateji olarak popülizmde, liberal demokrasi kurumlarından ziyade aslolan lider ve kitleler arasındaki bu doğrudan ilişkidir.

Bu yaklaşımda popülizmi belirleyen bir diğer faktör, "çok sınıflılıktır" (Mudde ve Kaltwasser, 2012: 5). Nitekim, politik bir strateji olarak popülizm, kendisini halkın küçük bir kısmıyla sınırlandırmaz; oy tabanını mümkün olduğunca genişletmeyi hedefleyen "catchall party" özelliği sergiler. Bu bağlamda, amaç olabildiğince fazla toplum sınıfını halk kategorisine dahil etmektir. Dolayısıyla Weyland'a (2001: 12) göre strateji olarak popülizm, seçimi kazanma ve iktidarı sürdürme yöntem ve araçlarına odaklanmaktadır. Bunlardan en önemlileri, halkla özdeşleşme, onun değerlerinin bir parçası olma ve onun "düşmanın" kötü eylemlerine karşı kurtarıcısı olmak olarak

sıralanabilir. Ancak bütün bunlar popülizmin doğasına uygun olarak etkisini çabuk yitirebilen ilişkilerdir. Bunun üstesinden gelebilmek için popülist strateji, parti organlarını ve patronaj (clientalism) ilişkileri üretmek halk ve lider arasındaki ilişkinin temellerini sağlamlaştırma yollarına başvurabilmektedir. Bu durumda ise bu strateji salt popülist olmanın ötesine geçmiş olmakta ve kurumsal bir iktidar biçimi almaktadır (Weyland, 2001: 14).

Popülizmin bu şekilde muhalefette marjinal hareket olmaktan ziyade, iktidarda rejim biçimi şeklinde ortaya çıkması, popülizmin en önemli dayanaklarından biri olarak liderin kitlelerle doğrudan ilişkisi, liberal demokrasinin aracı kurumlarını görece etkisiz bırakabilmektedir. Şöyle ki popülist lider demokrasinin özellikle seçim kriterine vurgu yaparak liberal demokrasinin denge denetleme mekanizmalarını ikincil plana itebilmektedir. Dolayısıyla bu durumda popülizm kavramı, belli marjinal partileri tanımlamaktan ziyade demokrasinin kendisini tanımlamakta, liderle kitleler arasında neredeyse aracısız bir ilişkinin olduğu popülist demokrasi ve hatta rejimden söz edilebilmektedir (Mair, 2002: 93). Bu durumda lider, doğrudan kitleler üzerinden meşruiyet üretme arayışında olur ve bu çoğu zaman plebisitlerle ortaya çıkar. Popülist demokrasi aynı zamanda popülist stratejinin de bir ifade biçimidir. Popülist stratejinin bu şekilde demokrasiyi popülist bir karaktere büründürmesi, lider ve geniş halk kitleleri arasındaki doğrudan ilişkiyi güçlendirmesi dolayısıyla liberal demokrasinin denge fren mekanizmalarını zayıflatabilmekte ve plebisiter bir demokrasi modeli oluşmasına yol açabilmektedir (Hawkins, 2019: 67). Nitekim Barr (2009), popülizmin politik stratejik yaklaşım bağlamında en temel karakteristiklerinden bir tanesinin plebisitçi eğilim ve pratiklerinin olduğunu ifade eder. Gerçekten de plebisitler özellikle Latin Amerika siyasetinde sıkça göze çarpmaktadır, bu bakımdan popülist siyaseti de destekleyici ya da onun bir aracı niteliğinde değerlendirilebilir.

Popülizme stratejik yaklaşımda, popülizm kendisini liderlerin söyleminde de açığa vurmaktadır ancak bu tek başına popülist stratejiyi anlamak için yeterli değildir. Bütünsel bir yaklaşıma sahip olabilmek için ekonomik sosyal, kültürel vs. politikalar da değerlendirmeye dahil edilmelidir. Dolayısıyla strateji olarak popülizm, popülizmi tek bir söylem üretme biçimi ya da bir ideolojiye indirgemeci yaklaşımdan ziyade, kitleleri mobilize etmeyi ve iktidarı ele geçirip sürdürmeyi içerebilecek pek çok farklı söylem, ideolojik eğilim ve siyasi/ekonomik strateji ve politikayı içerebilir. Bu bağlamda, farklı siyasal konumlanma ve ideolojik hareket noktalarından oluşan farklı popülist stratejilere rastlanabilir.

Popülizm, politik stratejik yaklaşıma göre ekonomik olmaktan ziyade politik bir olgu olarak tanımlanmaktadır. Bu bağlamda popülizm, iktidarı ele geçirme ve onu sürdürmenin bir aracı olarak ifade edilmektedir. Popülizmin kendisini ekonomi politikalarında göstermesi de Weyland'a göre onun ekonomik bir olgu olduğu anlamına gelmez; bunun yerine ekonomik ve sosyal politikalar siyasi anlamda popülist stratejinin araçları olarak kullanılabilir. Bir diğer deyişle popülizm, bir "dağıtım" aracı olmaktan ziyade "iktidar" aracıdır (Weyland, 2001: 11). Weyland'a göre popülist politik strateji, özellikle bireysel olarak siyasal liderin, seçmenlerle güçlü doğrudan ilişkisi üzerinden gerçekleşir. Dolayısıyla seçim ya da referandum gibi seçmenlerin politik iradelerini ifade ettikleri siyaset araçları, popülist liderlerin iktidar kapasitelerini gösteren önemli araçlar olmaktadır. Dolayısıyla bu bağlamda popülizmin ya da popülistlerin en önemli gücü kitle desteğidir. Lider ile kitle arasındaki bu ilişki müşteri (clientalistic) ilişkisi olabilmekte ve popüler taleplerin gerçekleşmemesi durumunda yok olabilmektedir. Bu yüzden Weyland'a göre lider ile kitle arasındaki ilişkiyi güçlendirebilecek önemli bir faktör lider karizmasıdır (Weyland, 2001: 12-13).

Popülizme politik stratejik yaklaşıma ilişkin eleştirilere bakıldığında ise Mudde (2004: 545), popülizmi tanımlayıcı öge olarak lider ve kitleler arasındaki ilişkiyi koymanın yetersiz olduğunu ifade eder. Ona göre her ne kadar bu, popülizmin önemli bir ögesi olsa da tanımlayıcı ögesi değildir. Nitekim lider ve kitleler arasındaki ilişki, halk ve elit çelişmesine dayanan ideolojik söylemin bir uzantısı olarak varolabilir. Dolayısıyla, lider ve kitleler arasındaki doğrudan ilişkiye dayanması Mudde'ye göre onu, ideolojik tanımın dışında bir yere koymaz.

Buna ek olarak popülizme politik stratejik yaklaşım özellikle, Latin Amerika'daki popülizm olgularını açıklamak için Weyland tarafından geliştirildiği için, farklı örneklerle uygulanması, sakıncalar barındırmaktadır. Nitekim Latin Amerika örneğinde gerçekten de lider ve kitleler arasında çoğu zaman aracısız ilişkiler kurulması, başka pek çok siyasi sistemde uygulanabilir olmayabilir. Örneğin anayasal demokrasinin denge fren mekanizmaları bunun önünde önemli bir engel teşkil etmekte ve bu örneğin batı Avrupa ve ABD gibi pek çok örneğe uygulanabilirliğini sınırlandırmaktadır. Bu bakımdan uygulandığı çalışmalar itibarıyla, ideolojik yaklaşıma kıyasla sınırlı kalmıştır.

3. Sonuç

Popülizm, farklı durumlarda farklı biçimlerde, farklı ideolojilere eklenerek ya da söylem veya strateji olarak pek çok farklı biçimde ortaya çıkabilmektedir. Nitekim popülizm ne tek başına söylem, ne ideoloji, ne stil ne de strateji sınırları içerisinde tezahür etmemektedir. Bunun yerine bunların hepsinden öğeler barındıran, çoğu zaman ideolojik keskinlikten yoksun ve mevcut sistem karşıtlığına dayalı bir şekilde ortaya çıkmaktadır. Yine giriş kısmında yer verildiği üzere popülizmin demokrasiye tehdit edici ya da düzenli rollerinden hangisine sahip olduğu da her bir vakanın kendine özgü nitelikleri çerçevesinde değerlendirilmelidir. Nitekim, özellikle Latin Amerika ve Avrupa'dan çeşitli örnekler göstermektedir ki, popülizmin demokrasiyle ilişkileri çok yönlüdür. Belirli örneklerde popülizm kapsayıcı niteliklerle ortaya çıkmakta iken diğer bazı örneklerde dışlayıcılık merkezinde şekillenmektedir.

Bu şekilde kaygan bir olguyu açıklamak için statik bir tanımdan yola çıkmak incelenen olguyu tam olarak açıklayamayacağı için, dinamik ve çok yönlü popülizm yaklaşımlarına ihtiyaç vardır. Bu bakımdan, her bir yaklaşımın açıklama kapasitelerine ilişkin bilgi sahibi olmak, onların belirli bir olgunun analizinde daha verimli kullanılmasını kolaylaştıracaktır. Aşağıdaki tablo yukarıda analiz edilen yaklaşımları özetlemekte, bunları kullanmanın belirli bir popülizm olgusunu açıklama konusunda güçlü ve zayıf yönlerine yer vermektedir.

Tablo 1. Popülizm Yaklaşımları Özet Değerlendirme

Yaklaşım/Nitelik	İdeolojik Yaklaşım	Sosyo-Kültürel Yaklaşım	Siyasi Üslup Yaklaşımı	Politik-Stratejik Yaklaşım
Popülizmi Tanımlama Biçimi	Halk ve elit çelişmesini merkeze alan cılız bir ideoloji.	Sosyo-kültürel anlamda toplumun yüksek (high) ve alçak (low) ayırımından oluşması ve alçak olanın yüceltilmesi.	Sahne ve performans öğelerine dayanan siyasi üslup veya tarz.	Liderin siyasi gücü elde etmek ve sürdürmek için başvurduğu siyasi stratejik araçlar ve karizmatik öğeler.
Temel Analiz Odağı	Popülizmin ideolojik unsurlarının yansıdığı eklektik söylem.	Kültürel sembollere başvuru, onlarla özdeşleşmeler, karşıtlarıyla çatışmalar ve bu bağlamda üretilen söylem ve politikalar.	Kriz ve tehdit söylemleri, giyim, kuşam öğeleri ve genel politik sahne performansı ve iletişimin içeriği.	Söylemden ziyade eylem vurgusu ve bu bağlamda hayata geçirilen politikalar, güçlü liderlik ve halkla doğrudan ilişki öğeleri.
Güçlü Yön	Popülizm tanımını belirli bir öze indirgeme ve her yer ve koşulda farklı olgulara uygulama kolaylığı.	Kültürel olanın yeniden siyaset ve popülizm incelemesine dahil edilerek analiz zenginliği ve derinliği katma.	Sahne performansı gibi görünür niteliklerde popülizm analizini kolaylaştırma.	Siyasette lider ve kitle ilişkilerinde popülizm analizi olanağı, liderlik rolünü gözlemleme kolaylığı.
Zayıf Yön	Farklı olgulardaki özgünlükleri görmezden gelme, farklılıkları neredeyse yok sayma riski.	Popülizm incelemesinde kültürel öğelerin, ekonomik ve diğer toplumsal ve siyasi öğelerin önüne konulma ve farklı boyutların gözden kaçırılma riski.	Popülizm analizini ekonomik, sosyal-kültürel unsurlardan ziyade, stil ve üsluba indirgemecilik riski.	Liderlikten ziyade kurumsal parti sistemlerinin hâkim olduğu olgulara uygulanma zorluğu.

Özet tablodan da görülebileceği üzere dört yaklaşımın her birinin popülizm analizinde odaklandığı unsurlar birbirinden farklıdır. Bu doğrultuda, her bir yaklaşım için belirli bir olgu analiz edilirken üzerinde daha fazla durulan unsurlar olacaktır. Aynı şekilde belirli bazı unsurlar üzerinde fazlaca durulurken diğer bazı unsurlara daha az yoğunlaşılacaktır. Üzerine fazlaca yoğunlaşılacak ve nispeten ikinci planda bırakılan unsurlar da zaten bu yaklaşımların güçlü ve zayıf yönlerini oluşturmaktadır. Kanaatimize göre popülizmin her bir vakada ideolojik tutarlılıktan yoksun, değişken ve kararsız doğası ise temel unsurları önceden belirlenmiş ve bu doğrultuda sabit bir yaklaşımla değerlendirilmesi oldukça güçtür. Oysa bütün yaklaşımların analiz odakları, güçlü ve zayıf yönleri yakından incelendiğinde, bunların birbirine alternatif olmaktan ziyade birbirlerini tamamlayan tanımlar oldukları kolayca görülebilecektir. Özellikle siyasi üslup yaklaşımı ve sosyo-kültürel yaklaşımın önemli ortak noktaları göze çarpmaktadır. Öyle ki iki yaklaşıma göre de popülist lider, halkın belirli bir kesimiyle kendisini özdeşleştirmekte ve söz konusu halk kategorisini yüceltmektedir. Aynı şekilde ideolojik yaklaşımın halk-elit çelişkisi, egemenliğin sıradan halka iadesi gibi popülizm “ideolojisinin” unsurlarını diğer her bir yaklaşımda görmek mümkündür. Yine karizmatik liderliği, tanımının merkezine alan politik stratejik yaklaşımın, bunun tekeline sahip olduğunu söylemek mümkün değildir. Aksine diğer bütün yaklaşımlarda ve popülizm analizinde genel olarak liderlik önemli bir yere sahiptir. Bu bakımdan her bir yaklaşım hem doğru hem eksiktir: her biri sadece popülizm olgusunun belirli bir noktasına vurgu yapmaktan ziyade, dolaylı olarak diğer yaklaşımların eksiklerini ve güçlü yönlerini de göstermektedir. Dolayısıyla bütünlüklü bir popülizm analizi için yapılması gereken önceden sınırları belirlenmemiş, analiz sürecinde netleşebilecek esnek ve eklektik bir popülizm yaklaşımı benimsemektir. Aynı şekilde birden fazla yaklaşım bir arada kullanılarak belirli bir olgu çok yönlü olarak analiz edilebilir. Nitekim yukarıda yer alan detaylı tartışmalardan görülebileceği üzere herhangi bir yaklaşımın, bir olguyu tek başına açıklama kapasitesi sınırlıdır.

Kaynaklar

- Aiolfi, T. (2022). Populism as a Transgressive Style. *Global Studies Quarterly*, 2(1), 1-12. <https://doi.org/10.1093/isagsq/ksac006>
- Albertazzi, D. ve McDonnell, D. (2008). *Twenty-first century populism: the spectre of western European democracy*. Palgrave Macmillian. <https://doi.org/10.1057/9780230592100>
- Barr, R. R. (2009). Populists, outsiders and anti-establishment politics. *Party Politics*, 15(1), 29-48. <https://doi.org/10.1177/135406880809789>
- Baykan, T. S. (2021). The high-low divide in Turkish politics and the populist appeal of Erdoğan's Justice and Development Party. P. Ostiguy, F. Panizza, ve B. Moffitt (Ed.), *Populism in global perspective: a performative and discursive approach* içinde (s. 199-216). Routledge Publishing. <https://doi.org/10.4324/9781003110149>
- Ben, S. (2008). The thin ideology of populism. *Journal of Political Ideologies*, 13(1), 95-110. <https://doi.org/10.1080/13569310701822289>
- Biskamp, F. (2019). Six Theories and Six Strategies Concerning Right-Wing Populism. P. Bevelander, & R. Wodak (Ed.), *Europe at the Crossroads: Confronting Populist, Nationalist, and Global Challenges* içinde (s. 93-112). Nordic Academic Press.
- Canovan, M. (2002). Democracies and the populist challenge. Y. Meny ve Y. Surel (Ed.), *Democracies and the populist challenge* içinde (s. 25-43). Palgrave. <https://doi.org/10.1057/9781403920072>
- Canovan, M. (1981). *Populism*. New York: Harcourt Brace Jovanovich.
- Canovan, M. (1999). Trust the people: populism and the two faces of democracy. *Political Studies*, 47(1), 2-16. <https://doi.org/10.1111/1467-9248.00184>
- De la Torre, C., ve Mazzoleni, O. (2019). Do we need a minimum definition of populism? An appraisal of mudde's conceptualisation. *Populism*, 2(1), 79-95. <https://doi.org/10.1163/25888072-02011021>

- Doğan, M. G. (2020, 10-11 Aralık). Bir kolektif eylem ana çerçevesi olarak popülizm. *Ulusalda Kürelele: Popülizm, Demokrasi, Güvenlik Konferansı* içinde (s. 36-46). Işık Üniversitesi Yayınları. <https://core.ac.uk/download/373375389.pdf>
- Eatwell, R. ve Goodwin, M. (2018). *National populism: the revolt against liberal democracy*. Pelican Books.
- Germani, G. (1978). *Authoritarianism, fascism and national populism*. Transaction Books.
- Hawkins, K. (2019). Contemporary theories of populism: the ideational approach. C. d. Torre (Ed.), *Routledge handbook of global populism* içinde (s. 57-73). Routledge. <https://doi.org/10.4324/9781315226446>
- Hawkins, K. ve Kaltwasser, K. R. (2019). Introduction: the ideational approach. K. Hawkins, R. Carlin, L. Littvay, ve K. R. Kaltwasser (Ed.), *The ideational approach to populism: concept, theory and analysis* içinde (s. 1-25). Routledge. <https://doi.org/10.4324/9781315196923>
- Ionescu, G. ve Gellner, E. (1969). *Populism: its meaning and national characteristics*. Macmillan.
- Kaltwasser, K. R. (2012). The ambivalence of populism: threat and corrective for democracy. *Democratisation*, 19(2), 184-208. <https://doi.org/10.1080/13510347.2011.572619>
- Katsambekis, G. (2022). Constructing 'the people' of populism: a critique of the ideational approach from a discursive perspective. *Journal of Political Ideologies*, 27(1), 53-74. <https://doi.org/10.1080/13569317.2020.1844372>
- Laclau, E., ve Mouffe, C. (1985). *Hegemony and socialist strategy: towards a radical democratic politics*. Verso.
- Laclau, E. (2004). *On populist reason*. Verso.
- MacRae, D. (1969). Populism as an ideology. G. Ionescu, ve E. Gellner (Ed.), *Populism: its meaning and national Characteristics* içinde (s. 153-166). The Garden City Press.
- Mair, P. (2002). Populist democracy vs party democracy. Y. Surel, ve Y. Meny (Ed.), *Democracies and the populist challenge* içinde (s. 81-98). Palgrave Macmillan. <https://doi.org/10.1057/9781403920072>
- Mammone, A. (2009). The eternal return? faux populism and contemporarization of neo-fascism across Britain, France and Italy. *Journal of Contemporary European Studies*, 17(2), 171-192. <https://doi.org/10.1080/14782800903108635>
- Minogue, K. (1969). Populism as a political movement. G. Ionescu, ve E. Gellner (Ed.), *Populism: its meaning and national characteristics* içinde (s. 197-212). The Garden City Press.
- Moffit, B. (2017). Populism in Australia and New Zealand. R. Kaltwasser, P. Taggart, ve P. Ostiguy (Ed.), *The Oxford handbook of populism* içinde (s. 161-183). Oxford University Press. <https://doi.org/10.1093/oxfordhb/9780198803560.001.0001>
- Moffit, B. (2020). *Popülizmin küresel yükselişi: performans, siyasi üslup ve temsil*. (O. Özgür, Çev.) İletişim Yayınları.
- Moffit, B. ve Tormey, S. (2014). Rethinking populism: politics, mediatisation and political style. *Political Studies*, 62(2), 381-397. <https://doi.org/10.1111/1467-9248.12032>
- Mudde, C., ve Kaltwasser, C. R. (2012). Exclusionary vs. inclusionary populism: comparing contemporary Europe and Latin America. *Government and Opposition*, 48(2), 147-174. <https://doi.org/10.1017/gov.2012.11>
- Mudde, C. (2017). An ideational approach to populism. R. Kaltwasser, P. Taggart, P. O. Espejo, ve P. Ostiguy (Ed.), *Oxford handbook of populism* içinde (s. 47-70). Oxford University Press. <https://doi.org/10.1093/oxfordhb/9780198803560.001.0001>
- Mudde, C. (2004). The populist zeitgeist. *Government and Opposition*, 39(4), 541-563. <https://doi.org/10.1111/j.1477-7053.2004.00135.x>
- Muller, J. W. (2014). The people must be extracted from within the people: reflections on populism. *Constellations*. 21(4), 483-493. <https://doi.org/10.1111/1467-8675.12126>
- Ostiguy, P. (2009). Argentina's double political spectrum: party system, political identities, and strategies, 1944-2007. *Working Paper*. Kellogg Institute for International Studies.

- Ostiguy, P. (2017). Populism: a socio-cultural approach. R. Kaltwasser, Paul Taggart, P. O. Espejo, ve P. Ostiguy içinde, *Oxford handbook of populism*. Oxford University Press. <https://doi.org/10.1093/oxfordhb/9780198803560.001.0001>
- Ostiguy, P., Panizza, F., ve Moffit, B. (2021). *Populism in global perspective: a performative and discursive approach*. Routledge Publishing. <https://doi.org/10.4324/9781003110149>
- Ranciere, J. (2014). *Demokrasi Nefreti*. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Roberts, K. (1995). Neoliberalism and the transformation of populism in Latin America: the Peruvian case. *World Politics*, 48(1), 82-116. <https://www.jstor.org/stable/25053953>
- Rummens, S. (2017). Populism as a threat to liberal democracy. K. R. Kaltwasser, P. Taggart, P. O. Espejo, ve P. Ostiguy içinde, *The Oxford handbook of populism* (s. 697-717). Oxford University Press. <https://doi.org/10.1093/oxfordhb/9780198803560.001.0001>
- Stanley, B. (2008). The thin ideology of populism. *Journal of Political Ideologies*, 13(1), 95-110. <https://doi.org/10.1080/13569310701822289>
- Shils, E. (1956). *The torment of secrecy: The background and consequences of American security policies*. The Free Press. <https://doi.org/10.1017/S0003055400236629>
- Silva, B. C. (2019). Populist success: A qualitative comparative analysis. K. Hawkins, R. Carlin, L. Littvay, ve K. R. Kaltwasser (Ed.), *The ideational approach to populism: concept, theory and analysis* içinde (s. 279-293). Routledge. <https://doi.org/10.4324/9781315196923>
- Taggart, P. (2002). Politics, populism and the pathology of representative. Y. Meny, ve Y. Surel (Ed.), *Democracies and the populist challenge* içinde (s. 62-80). Palgrave. <https://doi.org/10.1057/9781403920072>
- Tannsjö, T. (1992). *Populist democracy: a defence*. Routledge.
- Todorov, A. (2007). National populism versus democracy. *Critique & Humanism*, 23(1), 81-95. <https://core.ac.uk/download/pdf/12037351.pdf>
- Urbinati, N. (2017). Populism and principle of majority. K. R. Kaltwasser, P. Taggart, P. O. Espejo, ve P. Ostiguy içinde, *The Oxford handbook of populism* (s. 719-742). Oxford University Press. <https://doi.org/10.1093/oxfordhb/9780198803560.001.0001>
- Weyland, K. (2001). Clarifying a contested concept: populism in the study of Latin American politics. *Comparative Politics*, 34(1), 1-22. <https://doi.org/10.2307/422412>
- Weyland, K. (2017). Populism: a political-strategic approach. R. Kaltwasser, P. Taggart, P. O. Espejo, ve P. Ostiguy içinde, *Oxford handbook of populism*. Oxford University Press. <https://doi.org/10.1093/oxfordhb/9780198803560.001.0001>
- Wiles, P. (1969). A syndrome, not a doctrine. G. Ionescu, ve E. Gellner (Ed.), *Populism: its meaning and national characteristics* içinde (s. 166-180). The Garden City Press.